

१३ आभावाख्याख्ये कर्मण्यारम्भे चन्द्रमसः पुरस्ताद-
भ्युदये जाते मरुदेवताका उक्तेष्टिः । १४ प्रायश्चित्त-
प्रकरणोक्तानां ब्राह्मणोक्तानाञ्चेष्टीनां वैकल्पिकत्वकथ-
नम् । १५ हविषां स्तनानामभिमर्शनम् । १६ वहि-
ष्मरिधि स्तनया आकृत्या आग्नीधकर्तृको होमः । १७ उ-
तवते आग्नीधाय पूर्णपात्रदानम् । १८ देवताविपर्यास-
रूपव्युत्क्रमे महाव्याहृतिहोमः प्रायश्चित्तं हिरण्यदानञ्च ।
१९ कश्चिच्चित् कर्मणि यद्व्यदेवतावाहनमकृत्वा उत्तरकर्मा-
प्रवृत्तौ यदा अरणम् भवति तदैवोत्थाय तदावाहनं कर्त्तव्यम्
। २० मनसा वा तदावाहनमित्यन्यमतम् । अस्याग्नित्याः
देवताया अरण्यक्रमेण यागः । २०६० ३०१३० ।
१ अपकहविषा होमे कृते चतुःशरावौदनेन चतुर्ब्राह्मण-
भोजनरूपा प्रायश्चित्तिः । २ अदधं किञ्चिद्विरवदानेभ्यो
न पर्याप्तञ्चेत्तदा पूर्वोक्तप्रायश्चित्तम् । ३ हविष्यशेषे दग्धे
पुनरावृत्तिः कार्या । ४ आवाहनात् प्राक् हविर्दोषे
पुनरावृत्तिरेव । ५ गुणभूतानां पुनरावृत्तिकथनम् ।
६ स्विटकृतः प्राक् प्रधानभूतानां पुनरावृत्तिकथनम् ।
७ अवदानदोषे पुनरायतनादवदानोक्तिः । ८ क्षामे शेषे-
षेद्वा द्वे द्वे दक्षिणादानं न ऋत्विग्य इत्युक्तिः । ९ धर्मे कर्मसु
विहितदक्षिणादाने शस्यसम्पत्तमभिदानम् । १० पुरोडाश-
अपघ्नादूर्ध्वं प्रायश्चित्ताभावः । ११ आदिभिरवलीङ्गानां
तर्ह्यनादिभिरभिक्षिप्तानाम् अन्यथा वाऽशुचिगुणस्त्वानां
कपालानामभिधानाम् अपाभयवह्मणम् । १२ कपालेभ्यो-
ऽन्येषां लण्डयानां भिन्नानामभिधानाञ्च अपाभयवह्म-
णम् । १३ स्फुटितोत्पतितपुरोडाशानां निधानाभिसम्ब-
न्धे । १४ अग्निहोत्रहोमायाग्निप्रणयमकाले सप्रयाने-
ऽग्नौ न जाते सौतिकमग्निं प्रणीय तत्र होमकरणम् ।
१५ अग्न्यादौ हुक्ता तेषां पूर्वपूर्वाभावे उत्तरोत्तरपह्मणम् ।
१६ ब्राह्मणवाग्यादिषु पञ्चषु आकृतिवारणार्थां समिद्ध-
वति दत्तनार्थाः समिधो न भवन्त्येवेति । १७ होमानन्तरं
मन्त्रनमपि भवतीत्युक्तिः । १८ यदि पाण्यो जुहुयात् तदा
वासाधिभो ब्राह्मणस्य नाशरोधः करणीय इत्युक्तिः । १९
यद्यजकर्म जुहुयात् तदा ब्रह्मसंभारजनम् । २० शम्भे
चेत् दर्भानामनघ्नयमम् । २१ अश्वं वेत् नोजनीयभोज-
नीयरूपविवेकाभावः । २२ संवत्सरिकथावज्जोविक्रयोर्ज-
तयोर्विवेकोक्तिः । २३ आकृत्योत्तराऽग्न्यह्नयमने सति
निहिते हिरण्ये द्वितीयाकृतिहोमः । ३० १४०
चतुर्थाध्याये सोमयागेतिकर्त्तव्यताकलापः ।

१ आधानानन्तरमारब्धयोर्दर्शपूर्णमासयोरनन्तरम् इष्टि-
पशुचातुर्मासैरिष्टा सोमेन यजनम् । २ एकेषां मते
दर्शपूर्णमासानन्तरम्, अन्येषां मते ताभ्यां पूर्वमग्नि-
सोमेन यजनम् । ३ सोमयागकर्तृणां ऋत्विजां
संख्यानिर्दिष्टाय प्रतिज्ञा । ४ ते च त्रिपुरवधन्तस्तत्वारस्तेन
तत्र षोडशर्त्विजः । ५ वत्सप्राणसूत्रे षोडशर्त्विजां
मध्ये स्वस्त्रापेक्षया उत्तरे त्रयः स्वस्त्रगणभूता इति चतु-
र्त्वाभेव मुख्यत्वमित्युक्तिः । ६ होता भैत्रावरुणोऽ-
क्कावाकोपावस्तु इत्येको गणः । अध्वर्युः प्रतिप्रस्था-
ता नेष्टेष्टेता इत्येको गणः । ब्रह्मा ब्राह्मणाच्छंसी
आग्नीभिः प्रोता इत्येको गणः । उद्गाता प्रचीता प्रतिहर्ता
सुवस्त्राण्य इत्येको गण इत्येवं चतुर्षु ऋत्विग्वर्गेष्वप्याद्या
स्त्वारोमुख्याः । ७ एतेषामेव ऋत्विजाम् अहीनैकाहैर्यजनं
न सदस्यशमितवधमसाध्वर्युणां कर्त्तव्यमिति प्राणम् । ८-
९ ऋत्विग्वर्गप्रदानासक्तानां षोडशानाम् ऋत्विजां सत्त्वा-
यजनम् । ९ ऐष्टिके तन्त्रे ऋत्विगां पुरुषाणां समावापा-
दिकर्मणि यथार्थमूहस्य कर्त्तव्यत्वम् । १० अन-
र्गनां दीक्षणात् प्रभृत्त्वे यथार्थमभिधानमैष्टिके तन्त्रे
इत्युक्तिः । ११ याजग्राह्यावयवयोः अग्निर्मुखमित्यूहः ।
१२ दण्डप्रदाने जहविधानम् । १३ प्रैषेषु निवित्सु
अप्राप्तस्य जहस्य विधानम् । १४ अनैष्टिकत्वात् ऋक्-
त्वाच्च हतयाज्वायापमाज्ञोहविधानम् । १५ ऋक्त्वादप्राप्तो
कुक्काश्चोहविधिः । १६ अक्कावाकस्य निगदे उपह्वरे प्रत्युप-
ह्वरे चोहः । १७ आर्षेयपर्वत्ये ऋत्विग्वर्गप्रदानानन्तरम् आ-
त्मादीनां सुस्थानां प्रवरणम् । १८ सर्वोत्तमवर्गोदितं
सुलोक्तक्रमम् । १९ समानार्थेषां समानगोत्राणां
तन्त्रता । २० इत्याख्यानं संस्काराणाम् आवर्त्तनम् ।
२१ एकेषां मते अग्निचित्यावत्तु क्रतुः, उखासम्भरणीयम्
ऐष्टिकं कर्म । २२ ब्रह्मण्युत्तमवत्तुल्यभृदुक्तानां
त्रयाणां मन्त्रीनां देवतात्योक्तिः । २३ इदम्यष्टिकमग्निं शान्तं
उत्तरोत्तरं शनैश्चरां भवितव्यम् । २३ अतः
रक्षीयस्य पौर्णमासात् शनैश्चराः । २४ सोमप्रवह-
णस्य प्रायणीयातुल्यत्योक्तिः । २६ औपशय्योऽग्निप्रणय-
नस्य प्रवचनाया ऊर्ध्वं स्वरेषु नियमाभावः । २७ वर्मे मध्य-
मोत्तमयोर्नियमाभावोक्तिः । २७६० ८० १४० ।
१ दीक्षणीयायामिष्टौ विराजौ धाये । २ दीक्षणी-
यायामग्न्याविष्णू देवते । ३ साग्नित्वे लीयेन्याग्नि-
होत्रम् । ४ अन्यथोद्भवयोरान्वयव्यापकानि ह-